

Historiska världars mönsterbok - I

vikingatiden

Exempel, förklaringar och fotografier av dräkter uppsydda efter mönstren hittar du under www.historiska.se/histvarld



vikingatida kvinna	3
rynkveckad särk.....	4
tunika/klänning.....	5
hängsel kjol	6
vikingatida herreman	7
mössa.....	8
särk.....	9
kaftan.....	10
påsbyxor.....	11
väska.....	12
vikingatid - övrigt	13
kjortel	14
särk.....	15
hjälm.....	16

Detta är mönster till en typ av dräkt många av Birkas högre uppsatta kvinnor blev gravlagda i under 900-talet. Det är viktigt att påpeka, liksom för den manliga dräkten, att den utrustning som följer den döde i graven inte nödvändigtvis är samma föremål som har använts, eller samma plagg som har burits när personen var i livet. Mycket tyder faktiskt på motsatsen, till exempel att den rynkveckade särken hon bär underst inte går att tvätta utan att de fina vecken går ur.

Tunika:

Tunikan, med ett frontstycke av siden och smyckad med silverbrickband, har som ni kan se burits mellan den rynkveckade särken och hängselkjolen. Konstruktionen är en sammansättning av flera olika arkeologiska fynd. Frontpartiet är från grav 735 på Birka, ärmar och klänning baseras på fynd från Hedeby, och brickbandsapplikationerna baseras på fynd i grav 965 på Birka.

Hängselkjol:

Den vikingatida hängselkjolen är ett område för diskussion i forskarkretsar. Den äldre forskningen gör gällande att kjolarna som hänger i spännbucklorna blott är lösa tygstycken, sammanlänkade i sidorna med band ungefär som en tabard. Denna rekonstruktion är dock inte trolig, annat än för de varianter som har två omlottliggande stycken, se nedan. Idag tror man att den vanligaste typen av hängselkjol har varit ihopsydd

i sidan, och alltså haft en tubulär form, som sannolikt i många fall har varit figursydd vilket bl a fynd från Hedeby hamn visar. Den här kjolen företräder den senare varianten och är sydd i en handvävd bruten diamantkypert i ylle. Vår rekonstruktion riktas mot 900-talet, men mycket tyder på att hängselkjolarna under denna tid oftare var av linne än av ylle.

Spännbucklor, spännen och redskap:

Spännbucklorna är ett av vikingatidens kanske mest karaktäristiska plagg, de förekommer flitigt i de vikingatida gravarna och är uteslutande gjutna i brons. Även spännbucklorna faller offer för modenycker, och de blir alltmer elaborerade ju längre fram i tiden vi kommer. Man ser också väldigt tydliga skillnader mellan högstatuspersonernas spännbucklor och de mindre välbeställda, även om man kan vara säker på att det är ganska få fattiga personer som överhuvudtaget burit denna typ av spänne. Det kan till och med vara så att spännbucklan signalerar att man har rang av gårdshustru, fru till en odalbonde. Dessa kvinnor tillskrivs ofta en hel del makt då männen på gårdarna antas ha varit iväg på vikingatåg.

Kappa:

Den vikingatida kvinnan bär till skillnad från sina europeiska samtida en kappa som är öppen i fronten. Den stängs med ett enkelspänne, till exempel ett treflikigt spänne (mönster saknas).



huvudduk

huvudduken är ett enkelt tygstycke som är knutet runt huvudet, det finns i stort sett inga referenser eller fynd.

rynkeveckad särk

Den rynkveckade särken bars till högtider och tog lång tid att förbereda med alla rynkorna.

tunika/klänning

Tunikan är en mellanklänning som bars ovanpå särken.

hängselkjol

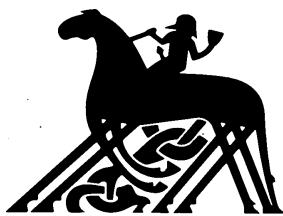
Hängselkjolen är som en tub av tyg som sitter fast i axlarna med band fästa i spännbucklorna.

Principskiss rynkveckad särk

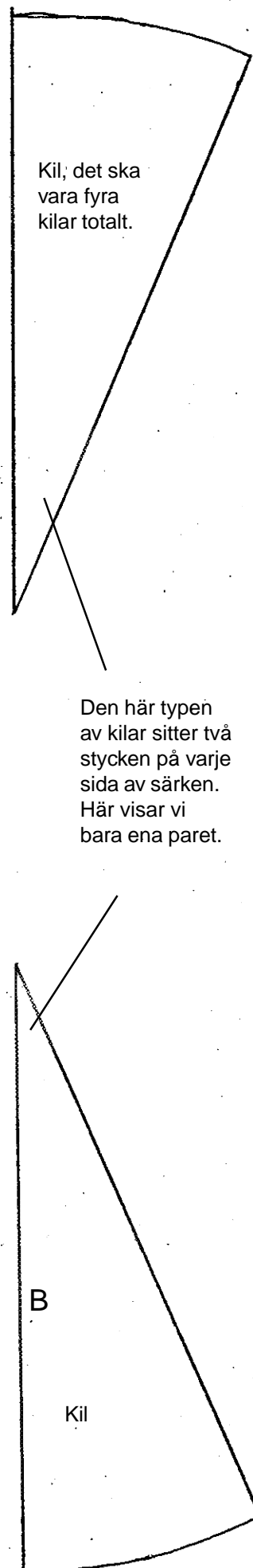
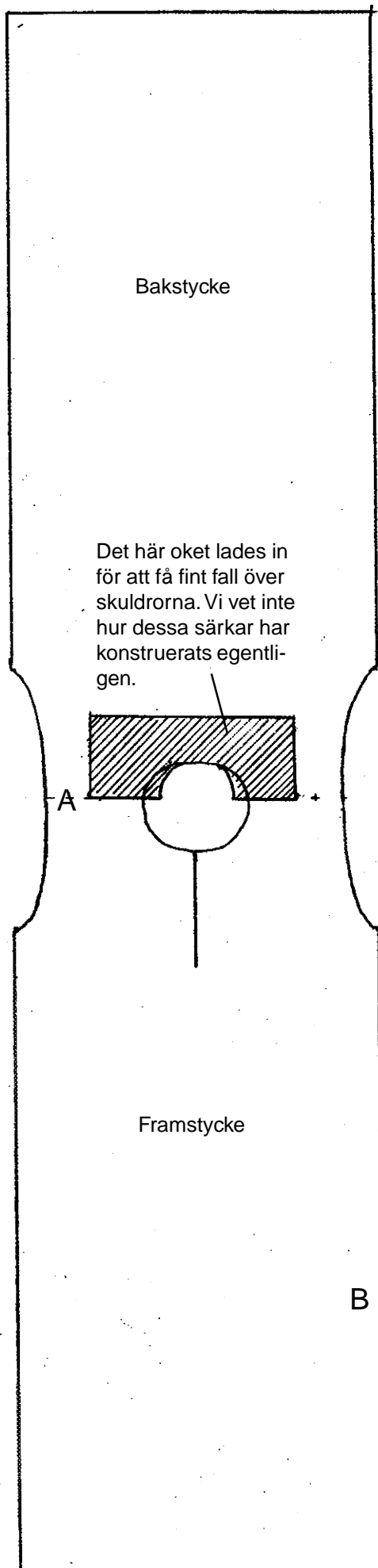
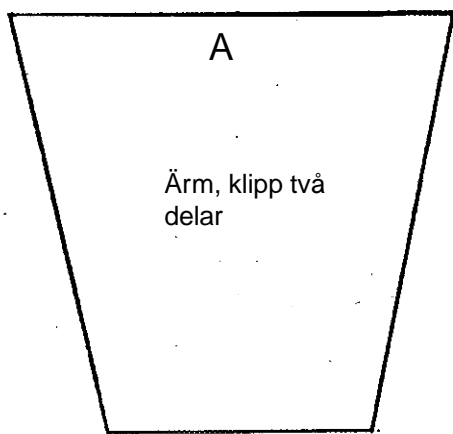
Skala 1:10

Den pressveckade särken består av sju olika större tygstycken som sys ihop och sedan rynkveckas genom att man syr små stygn på tvären över tyget som sedan dras åt. Därefter lägger man plagget i hett vatten så att vecken ska permanentas. När allt har torkat tar man bort trådarna.

Sy ihop det sammanhängande bak- och framstycket med de fyra sidkilarna. Sy ihop ärmarna och sy fast dem där bak- och framstycket är inskuret för ärmhål. Tänk på att särken måste vara mycket vid för att kunna rynkveckas, eftersom vecken tar bort ungefär en tredjedel av plaggets vidd. Vi har lagt till ett så kallat "ok" över axlarna för att plagget ska sitta snyggt. Detta finns det inga arkeologiska fynd av.



Historiska Världar



Principskiss vikingatida tunika

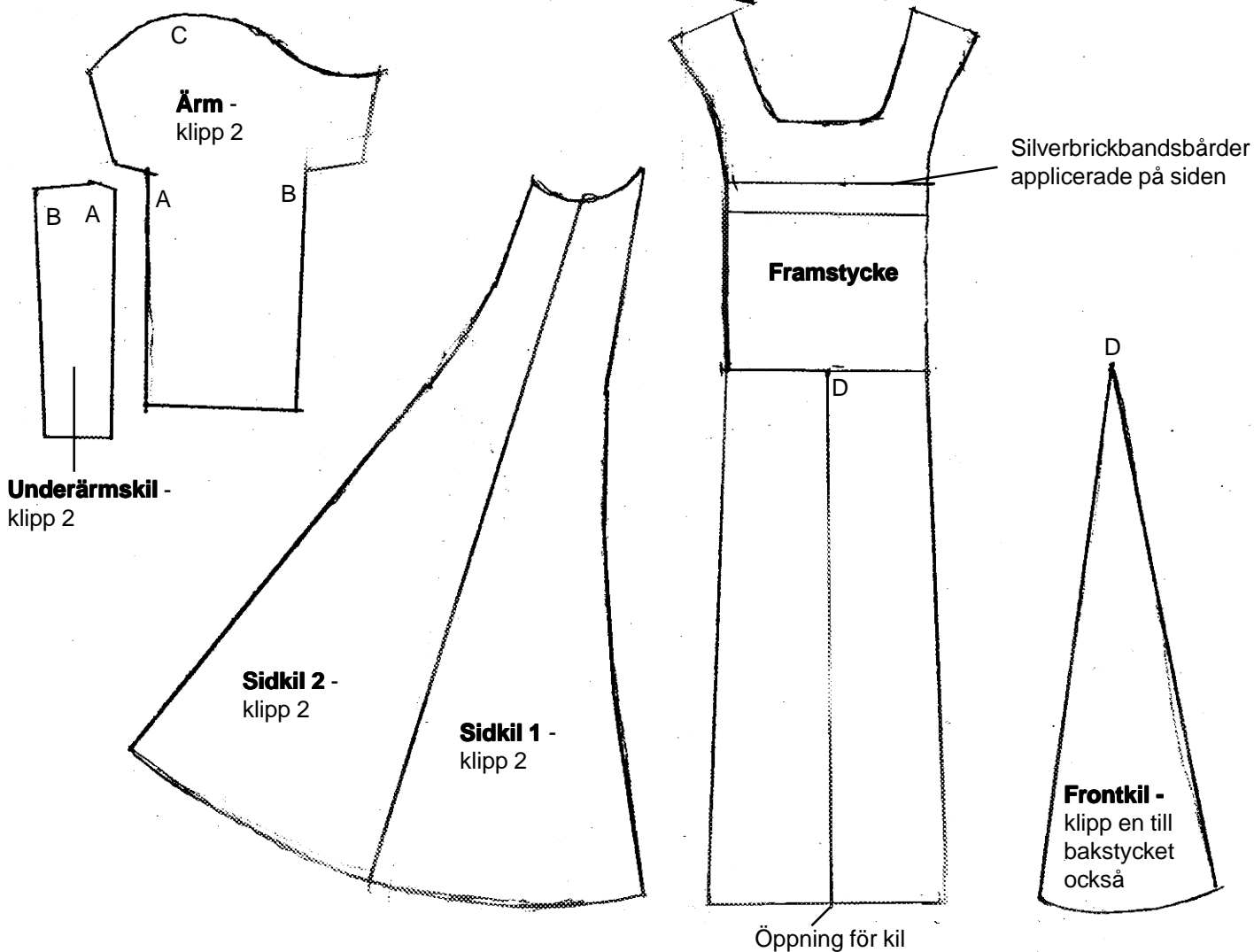
Skala 1:10



Historiska Världar

Ihopsättning:

Denna tunika är sammansatt av många delar och kräver en del av den person som ska sy den. Studera mönstret nogga, jämför mönstrets mått med dina egna mått och klipp sedan ut delarna. Plagget faller vackrast i ett ganska tunt tyg. Applikationerna fästes efter att själva tunikan har sytts ihop.



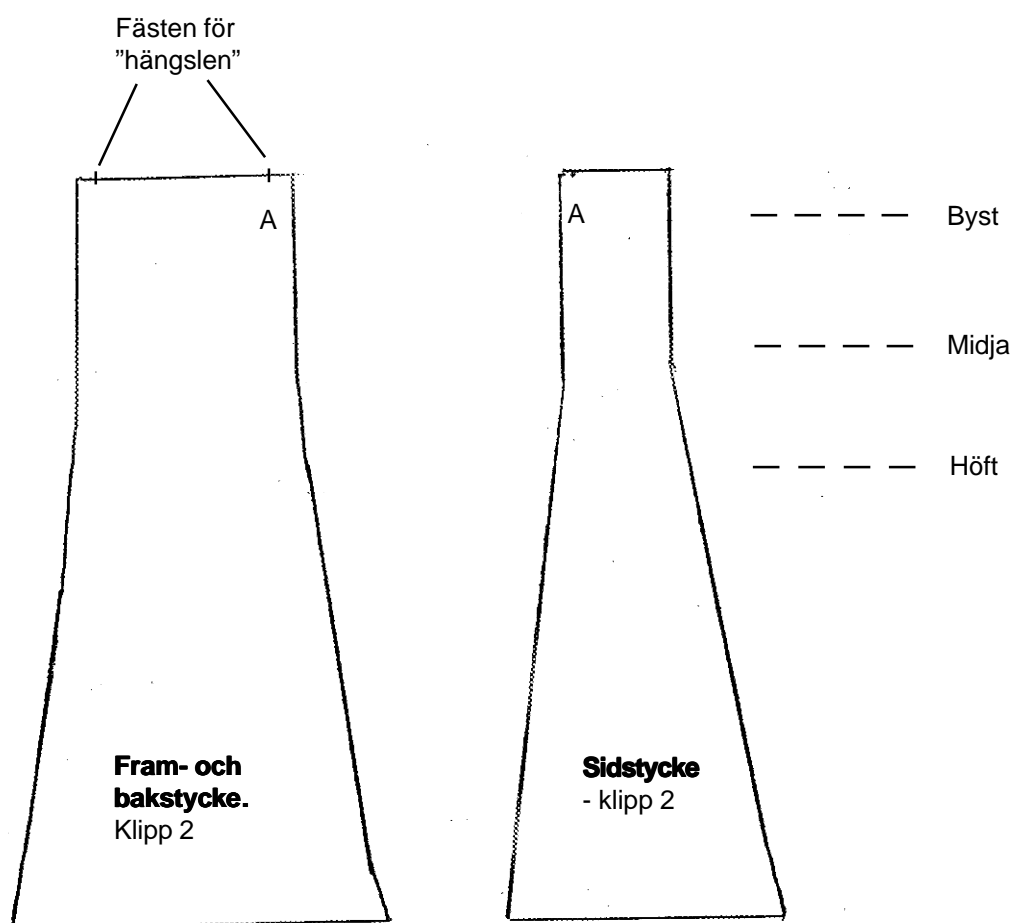
Principskiss vikingatida hängselkjol

Skala 1:10



Ihopsättning:

Den här typen av hängselkjol har en förhållandevis enkel modell. Den består av fyra stycken som sys ihop i sidorna. Vad som inte riktigt framgår av denna principskiss är att måtten varierar betydligt beroende på vem som ska bära hängselkjolen, eftersom den ska vara figursydd. Ta dina egna mått över bysten, i midjan och över höften och jämför med måtten på detta mönster (lägg ihop mönstrets mått och multiplicera med 20 för att få mönstrets originalmått). Justera hängslen och nederkant i efterhand. Hängslena sitter uppe med hjälp av spännbucklor på framsidan.



vikingatida herreman

Denna vikingatida herre ger oss en bild av hur en lite högre uppsatt man kunde ha sett ut under 900-talet i Mälardalen. Rekonstruktionen bygger på framför allt gravfynd från Birka, med kompletteringar av fynd från Hedeby och York. Det är idag svårt att säga vilken syn det vikingatida samhället hade på denne man, vi vet så lite om Birka och dess funktion i förhållandet till omlandet i mälardalskapen att många olika hypoteser och gissningar kan tas för troliga. Han skulle kunna vara en civilklädd officer i den kungliga hirden, men han skulle likväl kunna vara en handelsman från öst.

Kaftan:

Plagg av kaftantyp har påträffats i gravar i Skandinavien och långt österut i rusernas rike. De har troligen ett ursprung i det bysantinska området och blev under vikingatiden mode i nordens välborna kretsar. Originalen till detta mönster är gjort i ett blågrått kraftigt ylletyg, med sidenapplikationer och så kallade posamentarbeten i silver.

Särk:

Om vikingarnas särkar vet vi oerhört lite. Att de har burit någonting under sin kjortel är nästan helt säkert, men om plagget varit av ylle eller linne eller av något annat material kan vi inte svara på. Troligen har det funnits en mängd olika modeller, där ull och lin varit de vanligaste materialvalen.

Påsbyxor:

Denna typ av byxor kan man finna avbildade på bildstenar från Gotland, och man har hittat resterna av ett par byxor som sannolikt är av denna

modell vid utgrävningarna i Hedeby hamn. Den vanligaste tolkningen är att vikingarna i österled har tagit med sig ett orientalistiskt mode hem. Det skulle ju tyda på att de varit i "viking" och att de hade råd med denna typ av materialkrävande byxor, till rekonstruktion av just det här paret gick det åt 8 meter handvävt ylletyg. Tygbredden är dock endast 70 cm, som den var på vikingatidens opstadgogn-vävar

Väska och bälte:

I bältet bär vikingen förutom väskan också en kam i sitt kamfodral och kanske ett dryckeshorn. Hornet hade vi inte funnit någonting av eftersom hornmaterialet vittrar bort på bara några decennier när det ligger i jorden. Av denna anledning är det också förstas svårt att veta i vilken utsträckning man har använt den här typen av horn i vardagligt liv. På bildstenar kan vi dock se figurer som håller i föremål som skulle kunna vara dryckeshorn och man har fynd från äldre perioder av mycket stora dryckeshorn med guld- och silverbeslag.

Det är mycket ovanligt med fynd av väskor från den här tiden, och de påträffade har ofta olika former av beslag. Å andra sidan bevaras läder ganska dåligt i jorden vilket ger resultatet att en väska tillverkad helt i läder i många fall inte skulle lämna några spår alls.

mössa

Den rundkul i öra mössan har man funnit spår av bland annat på Birka.

kaftan

Kaftanen viks omlott i fram och har kantningar av vita sidenband med silverarbeten.

särk

Under allting bär en enkel innesärk.

väska

I äderväskan bär man alla sina tillhörigheter.

påsbyxor

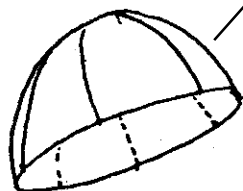
Påsbyxorna kräver mycket material och tillverkades sannolikt i mycket tunt tyg.



Principskiss vikingatida mössa

Skala 1:1

Ihopsatt mössa
ser ut så här



Ihopsättning:

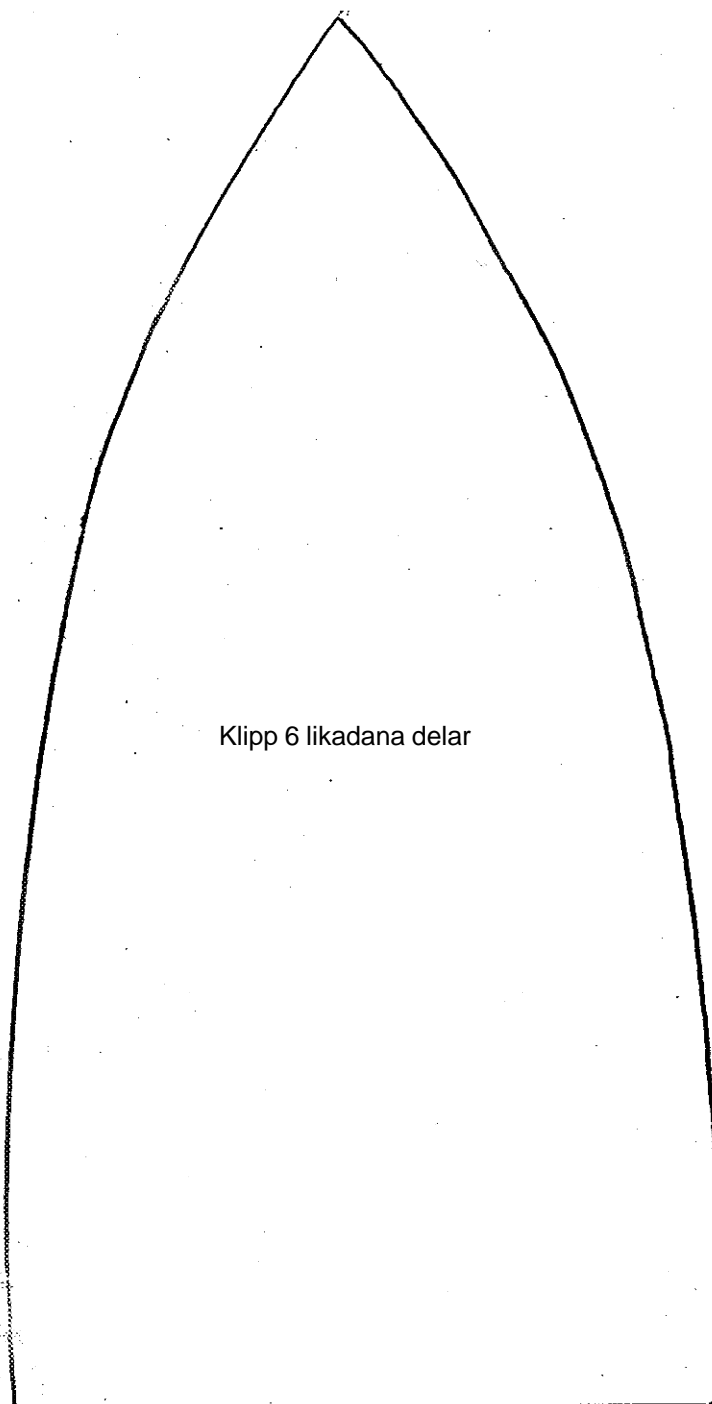
Den rundkulliga vikingatida mössan som vi ser här, sys i sex likadana delar som den du ser till vänster.

För att få passform bör du ta ditt huvudmått och dela det i sex. Då får du basen, det nedersta måttet på biten.

Lägg sedan till sömsmån.

Fodra mössan om du vill, det ger stadga och gör att mössan sticks mindre om du har t ex ylletyg i den.

Du kan också lägga till en snodd längst ned på mössan, bårder förekom men var inte lika vanliga under vikingatiden.



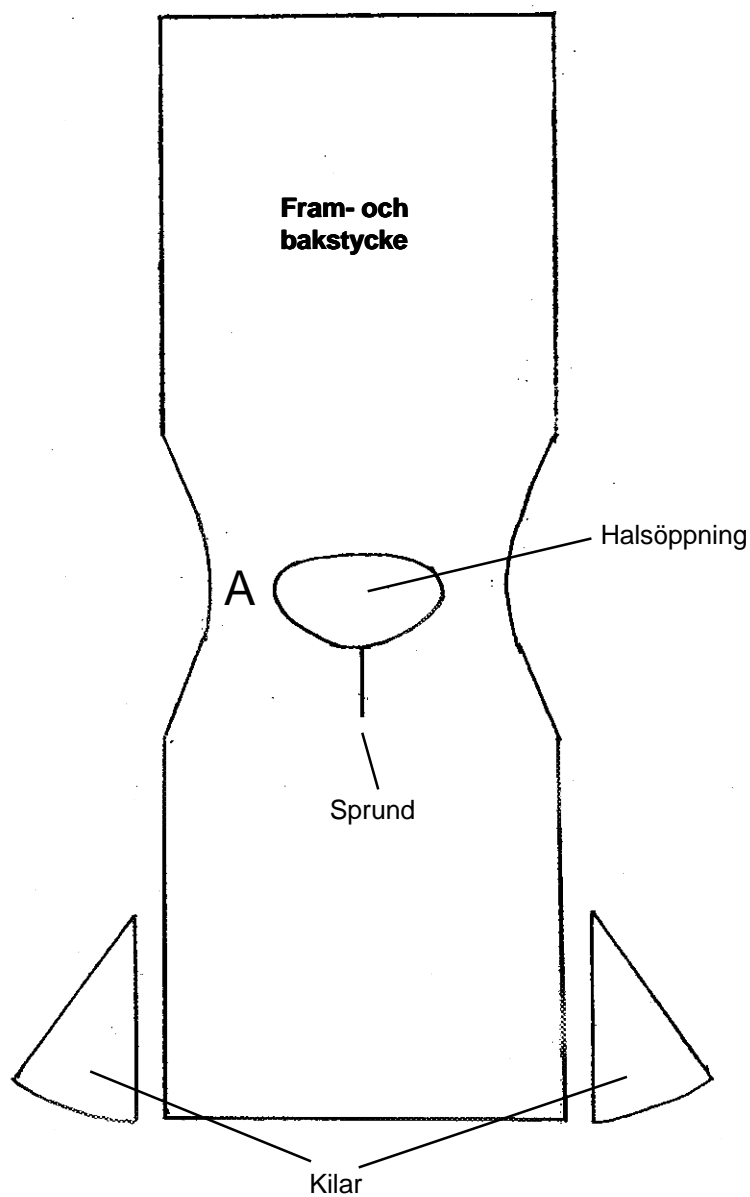
Klipp 6 likadana delar



Historiska Världar

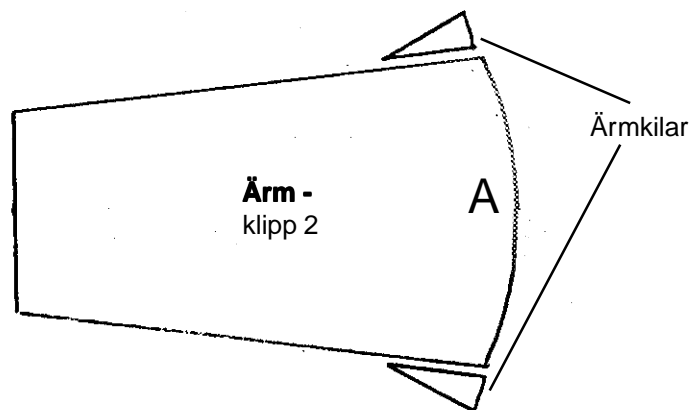
Principskiss vikingatida särk

Skala 1:10



Ihopsättning:

Kontrollera dina egna mått jämfört med måtten på detta plagg. Klipp sedan ut fram- och bakstycket och ärmarna. Använd spillbitar från halsöppningen och andra ställen till kilar. Korrigera nederkanten sist.

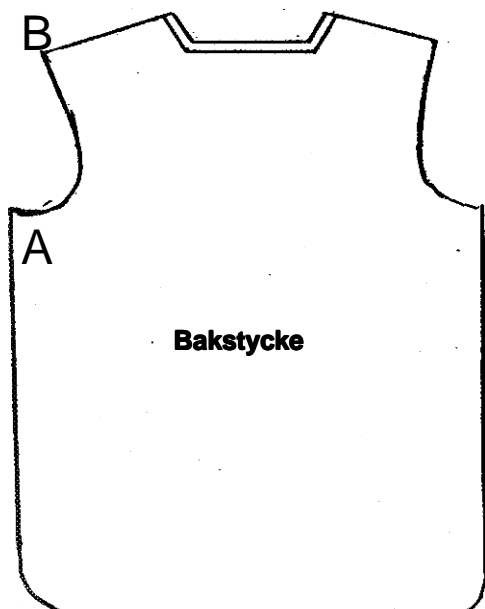


Principskiss vikingatida kaftan

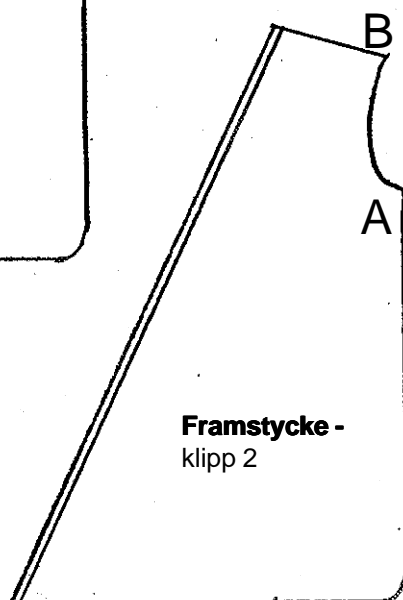
Skala 1:10



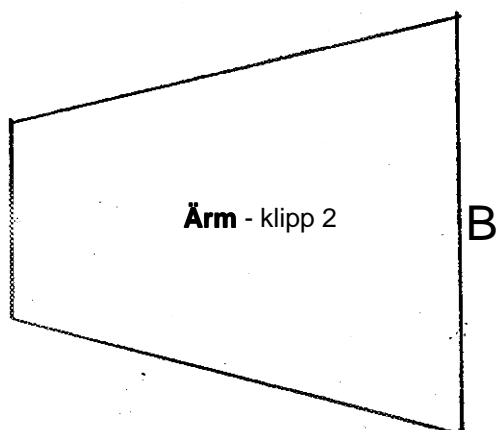
Historiska Världar



Bakstycke



**Framstycke -
klipp 2**



Ärm - klipp 2

Ihopsättning:

Kaftanen är ett mycket enkelt plagg som hålles ihop i midjan av ett bälte. Jämför dina egna mått med måtten på det här mönstret. Om det verkar passa, klipp till delarna och sy ihop dem. Gör gärna en infodring längs frontöppningen. Kaftanen blir snyggast i ett ganska tjockt, men slätt, tyg.

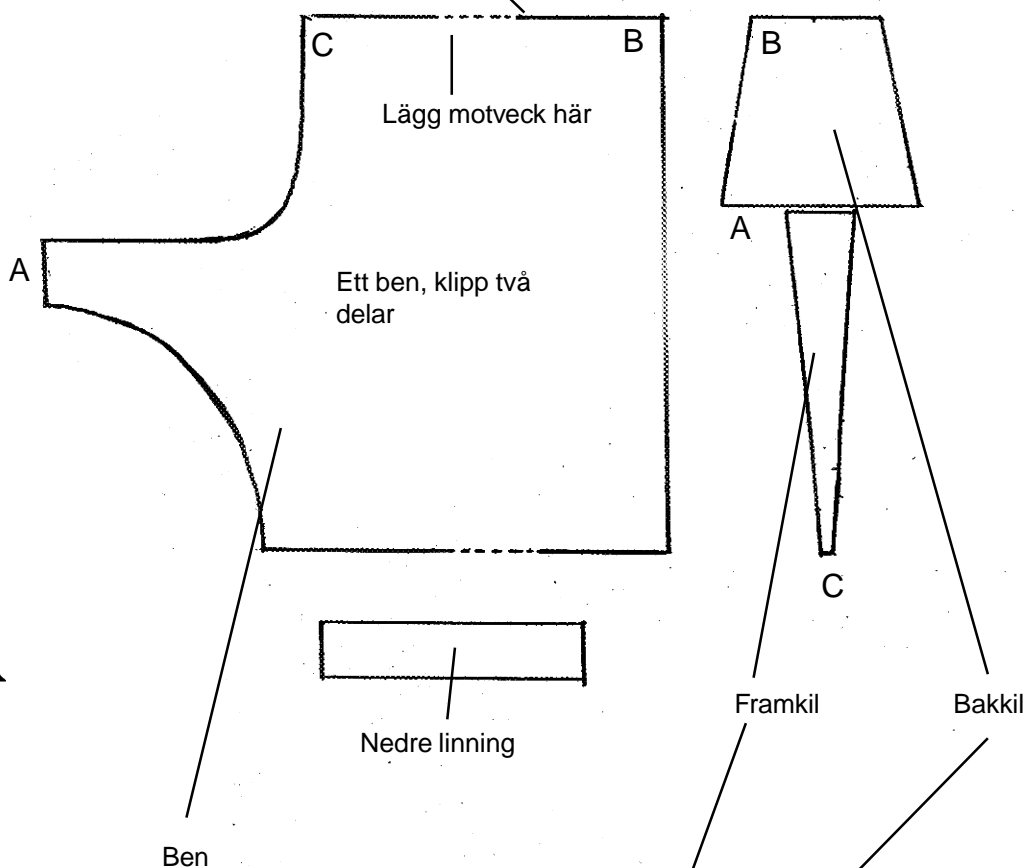
Principskiss Vikingatida Påsbyxor

Skala 1:10

Linning - ska vara samma
som ditt midjemått



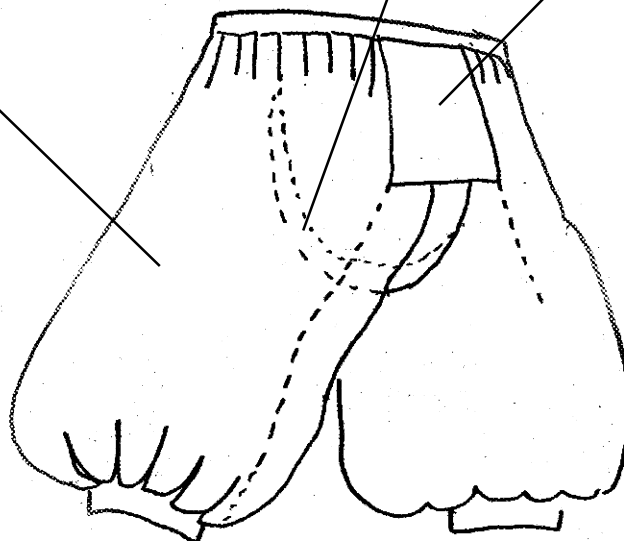
Det här måttet är 320 cm på våra påsbyxor



Historiska Världar

Ihopsättning:

Klipp ut de olika delarna. Observera att måttet på benstycket är mycket vidare än vad mönstret antyder, samla ihop allt detta tyg i motveck vid framför allt byxornas sidor. I en del fall har man haft sydda hål för att fästa upp strumpor i den nedre linningen.



Principskiss vikingatida väska

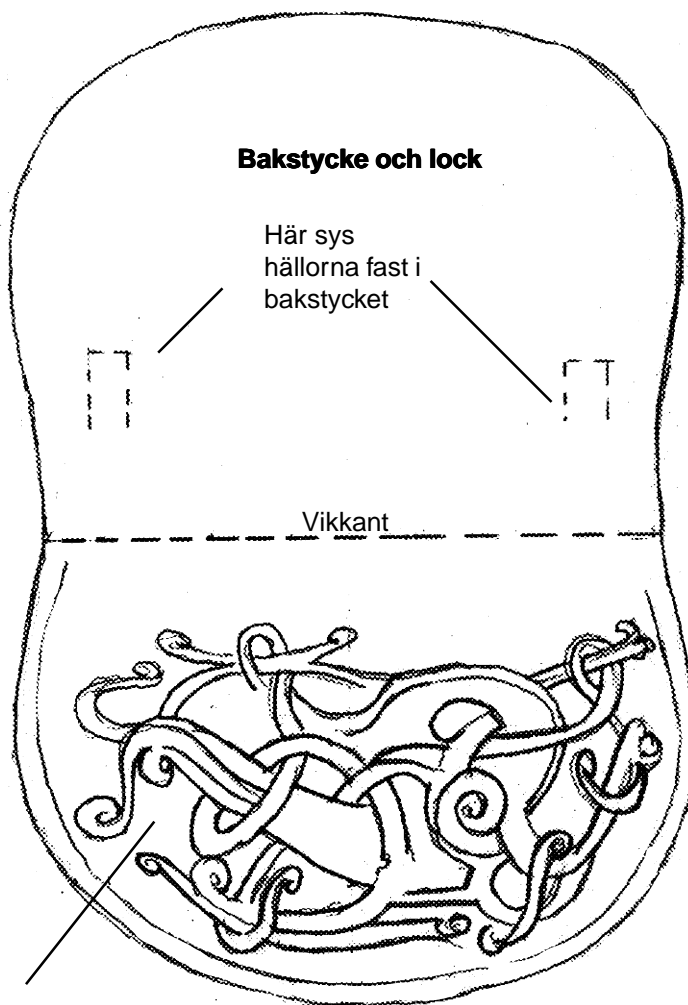
Skala 1:2

Ihopsättning:

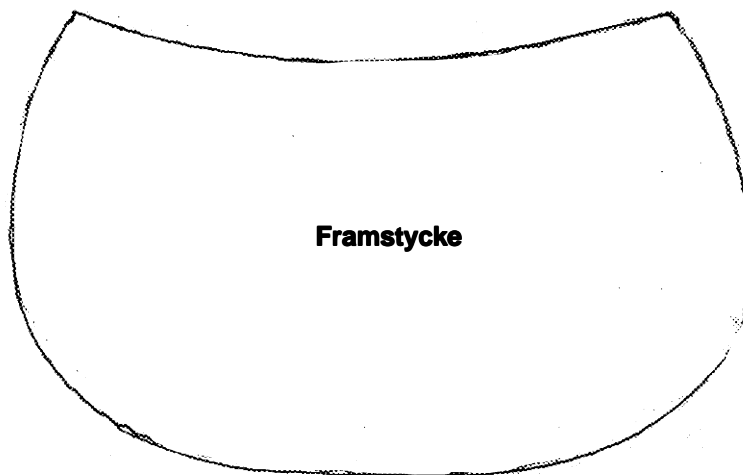
Skär eller klipp ut delarna. Sy fast bakstycket i den mellanstycket, helst med bes. Sy sedan fast framstycket i mellanstyckets andra kant. Sy slutligen fast hållorna i enlighet med markeringarna.



Hålla, gör två



Det här mönstret kan punsas ut eller dras ut i vått läder med ett punsverktyg.



Historiska Världar

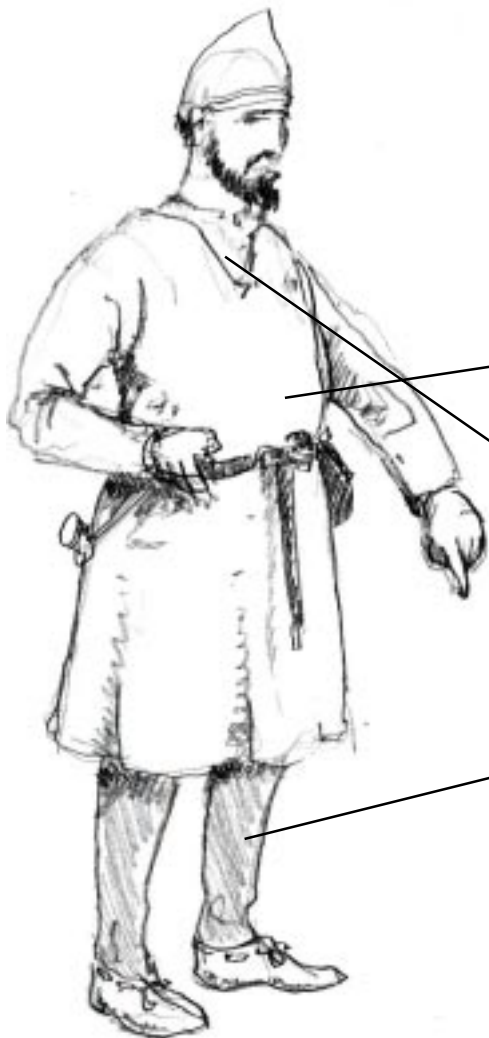
Den här vikingatida mannen representerar en vanligare vikingatida person; han bär kjortel, byxor och särk. Vi har också lagt in en beskrivning av en vikingatida hjälm.

Kjortel:

I motsats till vad man tidigare har trott så visar undersökningen av textila fynd från Hedeby att vikingarna behärskade tillskränningstekniken lika bra som man gör under senmedeltid. Det finns mängder med kilar, intagningar och insnitt på de uppgrävda tygbitarna, och ibland har man lyckats identifiera vilket plagg det kommer från. Den rekonstruktion som utgör förebild för den här gula kjorteln, var troligen färgad med björk och är av enkelt snitt med kilar i sidorna. Den är sydd i ett fint ulltyg och ger exempel på den färgrikedom som vikingatiden ska ha visat upp.

Det mest omfattande kjortelmaterialet som finns från vikingatid är fynden från Hedeby hamn. Där påträffades tygstycken, ofta från kläder, som använts för att tjära båtarna. Denna behandling har ironiskt nog har fått dem att bevaras ända in i vår tid. Vad gäller vissa av fragmenten har man lyckats rekonstruera vilken del av ett visst plagg det handlar om, och alltså fått en liten inblick i datidens skräddarkonst.

Det mönster som använts till den här kjorteln har utskurna ärmhål och ärmor med ärmkulle och fragment av plagg av den typen har hittats i Hedeby. Kjorteln har inga slitsar nedtill och är kilad framtill, baktill och i sidorna. Den har även axelsöm. Det finns det som tyder på att modet från den här tiden var snävt upptill, vilket passar denna typ av skärning. Enligt uppgift har man nu dessutom funnit dräktsdelar i Hedeby som tyder på att vikingarna använde så moderna metoder som insnitt, en intagning i tyget för att dräkten bättre ska följa kroppens former. Liksom på dagens kavajer var insnitten placerade i par, framtill och baktill, från bröstet till midjan.



Ofta användes så kallad pricksöm för att fälla kanter och andra sömmar, då syns bara tråden som en liten punkt på ovansidan, medan stygnen är långa på baksidan.

Särk:

Särken syddes i ull eller lin, det var plagget man bar närmast kroppen så det behövde vara mjukt och skönt att ha på sig. Man har bara hittat en hel skjorta från vikingatiden, kallad Viborgsskjortan efter fyndplatsen, och den är sydd i dubbla lager och andra tekniker som tyder på att bäraren har varit ganska välbärgad. Viborgsskjortan är tillverkad i linne och har daterats till 1000-talet. Vad soldaterna hade på sig närmast kroppen kan vi bara spekulera i.

Vikingatida hjälm:

Man har hittat väldigt få hjälmar från vikingatid, man har däremot funnit bronsbeslagna hjälmar från äldre tider som folkvandringstid och vendeltid, vilket kanske inte är så konstigt eftersom brons överlever bättre i jorden än järn. Hjälmen från Gjermundbu i Ringerike i Norge från mitten av 900-talet är ett av de fåtal vikingatida fynden. Vikingatida hjälmar var av så kallad Spangenhelm-modell, lätt toppiga med smidda järnband i kors över hjässan och runt huvudet.

Det har diskuterats en del om vikingen överhuvudtaget har burit hjälm, mycket beroende på den ringa fyndfrekvensen. Bildmaterialet talar för att de har burit hjälm, men avsaknaden av hjälmar i vikingagravar, som annars innehåller mycket värdefulla vapen och rustningar, försvårar förklaringen. Kanske har de i hög utsträckning burit hjälmar i läder, som vittrar fort i jorden men som inte går att skilja från stålhelmar på bilderna. Resterna av något som skulle kunna vara en läderhjälm har påträffats under utgrävningarna på Björkö. Ibland satte man fast ringbrynja från hjälmens kant, som fick hänga ned som en krage över axlarna. Detta gav bättre skydd för halsen, som är en känslig del som fienden gärna siktade mot. I Gjermundbu-hjälmen sitter det fortfarande en ring i kanten, vilket tyder på att den haft en krage av ringbrynja fäst till sig.

De äldre hjälmarna som är hittade i Valsgärde har olika omkrets. En av dem har en storlek som tillåter innervaddering (64 cm) men två av dem är så små att det inte skulle vara möjligt för en fullvuxen människa att ha stoppning i dem (61 cm). Dessa hjälmar är dock så rikt ornerade att det snarare handlar om paradhjälmarna än stridshjälmarna, vilket grusar möjligheten att dra slutsatser.

kjortel

kjortel n är det vanligaste plagget under vikingatid och medeltid. Man bär plagget mellan särken och manteln.

särk

särken tillverkades ofta i lin och bars närmast kroppen.

byxor

vikingarna hade byxor, troligen föredrog man tajt mode. (mönster saknas)

Vikingatida kjortel, principskiss



Historiska Världar

Skala 1:10

Kil, klipp en
till för
sbakstycket

Kilar

Öppna här för kil

Framstycke

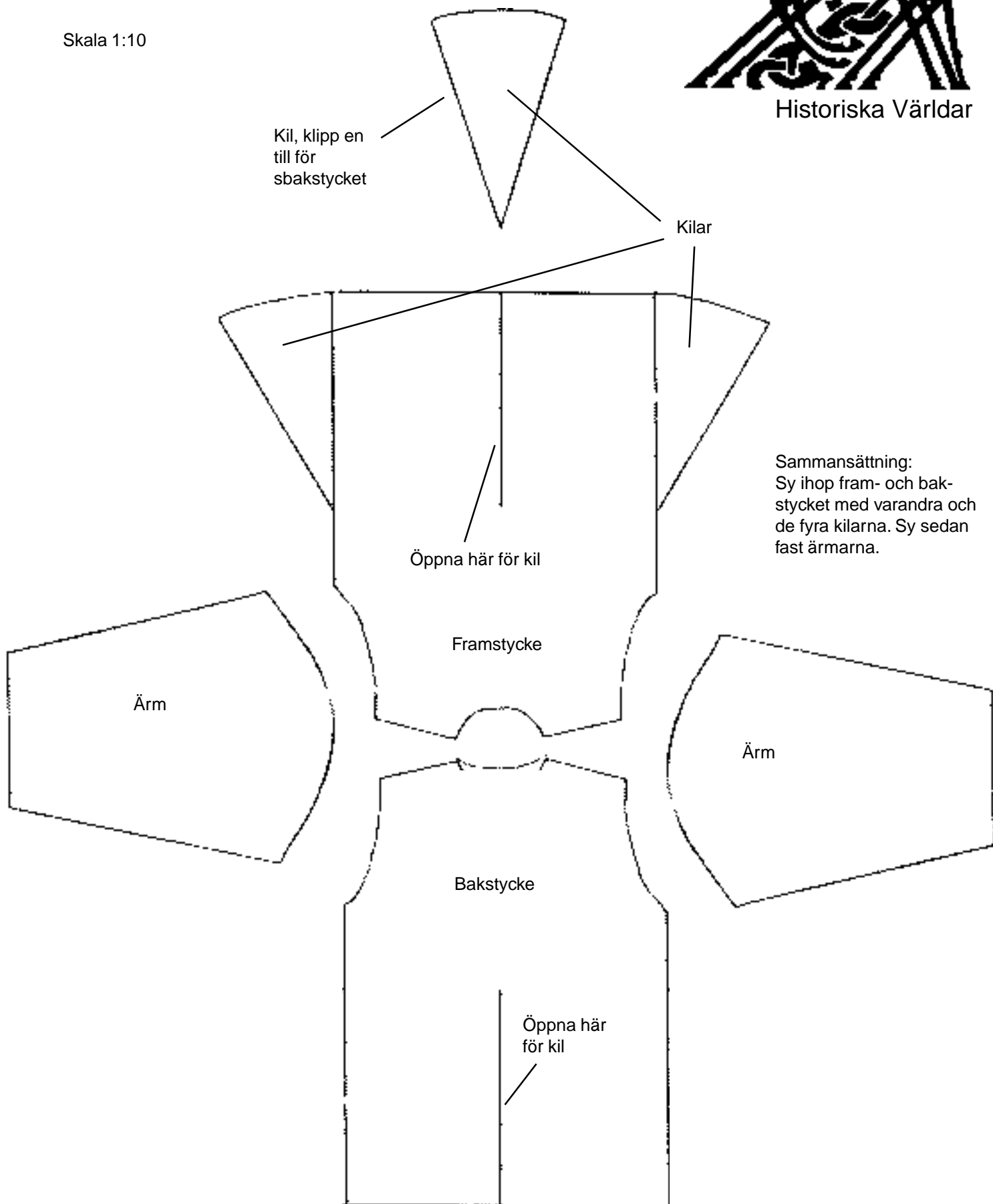
Ärm

Ärm

Bakstycke

Öppna här
för kil

Sammansättning:
Sy ihop fram- och bak-
stycket med varandra och
de fyra kilar. Sy sedan
fast ärmarna.

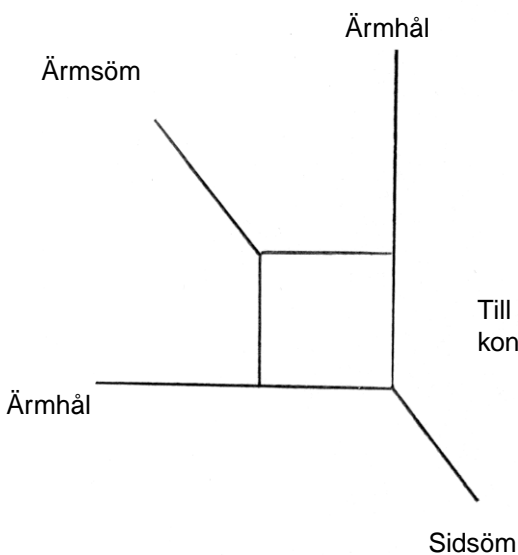
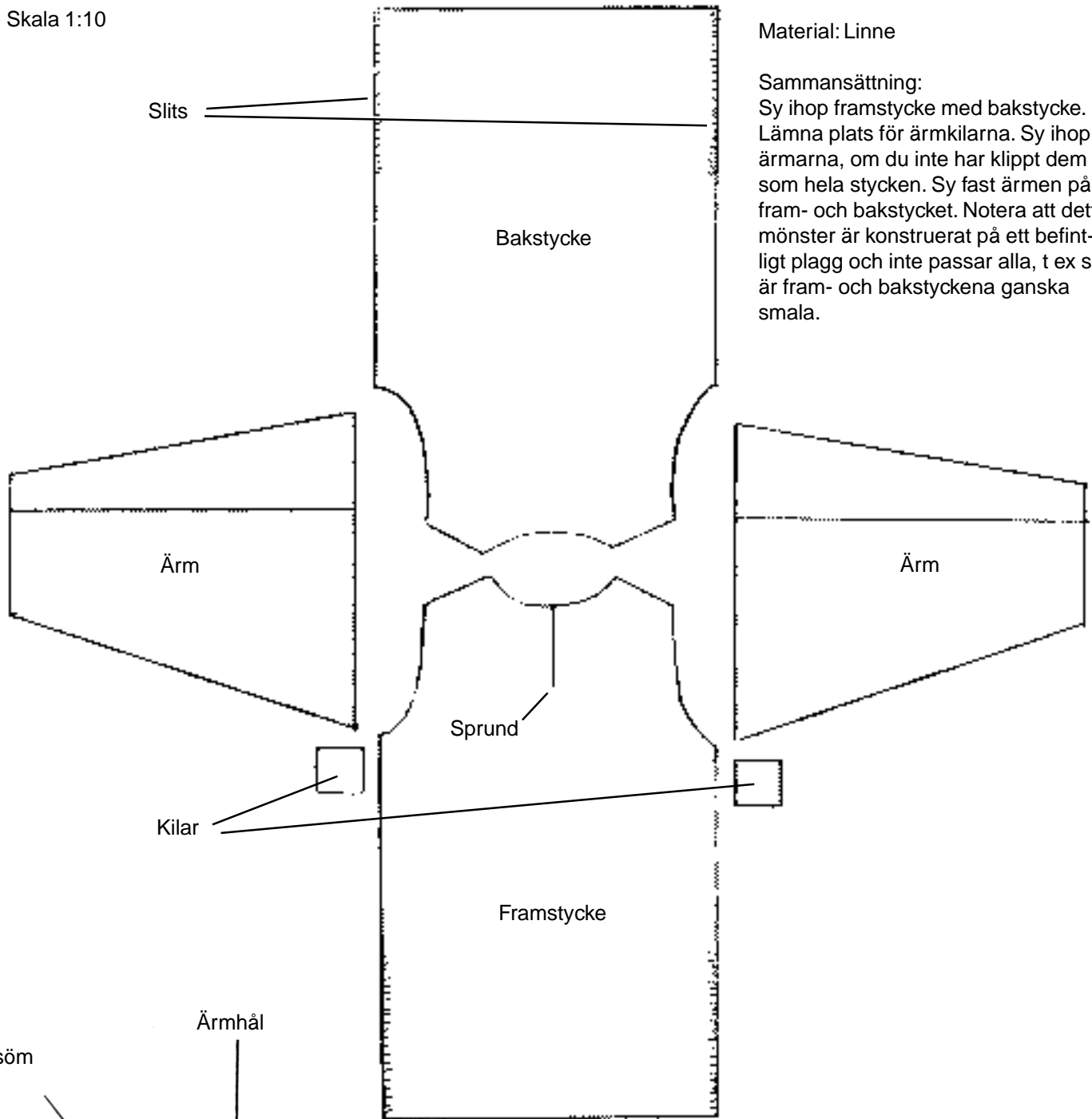


Vikingatida särk, principskiss

Skala 1:10

Material: Linne

Sammansättning:
Sy ihop framstycke med bakstycke.
Lämna plats för ärmkilarna. Sy ihop
ärmarna, om du inte har klippt dem
som hela stycken. Sy fast ärmerna på
fram- och bakstycket. Notera att detta
mönster är konstruerat på ett befint-
ligt plagg och inte passar alla, t ex så
är fram- och bakstyckena ganska
smala.



Till vänster ser ni ärmkilens
konstruktion och fastsättning.



Principskiss Vikingatida/ Normandisk hjälm

